

életmű minden részletére kiterjedő fölülény ismeretet kíván, hanem ötletességet s a hatás-keltésben mértékártó izlést is. A képanyag csoportosítása az életrajzhoz igazodik, s vázlatossága ellenére gazdag és igen érdekes dokumentumokat közöl Mikszáthról. A szerkesztő a hasonló képek könyvek hagyományossá vált módszerét alkalmazza: a képpel szembeni oldalon részletet közöl az író valamelyik művéből. Az idézet jóval több egyszerű magyarázattal; az író önmaga életéről mondott szavainak a képekkel együtt hangulatteremtő ereje van. Az idézetek azt is biztosítják, hogy bármilyen képet látunk, az író mindig jelen van, figyelmünk központjában mindig ő marad.

A képanyag kiválogatása és elrendezése kitűnő, a hozzájuk csatolt idézetek találóak, a képekkel együtt szuggesztív hatások van. De vajon egy ilyen albumban nem kellene-e többet elmondani az író életéről, mint ami a bevezető tanulmányba belefér? Az életrajz és a pálya legfontosabb adatait helyesebb lenne a képekkel kapcsolatban s nem a bevezetésben elmondani. S itt helyet kaphatnának az író életmódjáról, szokásairól, kortársaihoz való kapcsolatairól fennmaradt jellemző apróságok is, amelyeket a monográfiák, tanulmányok kénytelenek mellőzni. A magyar szóvegek forrását a szerkesztő mindenütt megjelölte, kár hogy a képekre vonatkozóan ez elmaradt. A képek forrásáról, keletkezési évéről feltétlenül kellene néhány szavas tájékoztatás, vagy közvetlenül a kép alatt, vagy kötetvégi jegyzetekben. Nem tartjuk helytelennek, hogy bár a kötet többségében egykorú képet vagy képanyagot tartalmaz, néhány helyen beiktat későbbi fényképet is. Ez az eljárás természetesen csak abban az esetben nem bontja meg a mű történetiségének egységét, ha a fényképek ábrázolta épületek vagy tájak nagyrészt ugyanolyanok maradtak, amilyenek az író látta őket.

A gondos és izléses kiállítású kötet a magyar könyvművészet fejlesztésében eddig is sok szép eredményt elért Magyar Helikont dícséri.

Kiss Albert

Móricz Zsigmond hagyatékából. Sajtó alá rendezte, a bevezetést és a jegyzeteket írta Réz Pál. Bp. 1960. Akadémiai K. 486 I. (Új Magyar Múzeum 4.)

Móricz Zsigmond ma már jelentős részében kötetekben is összegyűjtött írásainál alig ismerünk gazdagabb életművet a magyar irodalomban. A róla szóló művek, elsősorban Móricz Virág: „Apám regénye” és Móricz

levelei alapján azonban tudomásunk van arról, hogy az ismertek mellett elkészült, de meg nem jelent írások, töredékek, vázlatok egész sora rejtőzik irodalmi hagyatékában. A Szépirodalmi Kiadó sorozatának kötetiben már felbukkant néhány ilyen kiadatlan írás a cikkek, riportok, színművek között, olyanok, melyek Móricz kéziratai között, vagy színházak irattárában lappangtak. Az Új Magyar Múzeum legutóbbi kötete egész kötetnyi kiadatlan Móricz-írást hoz nyilvánosságra, mint az előző jelzi, az ismeretlen hagyatékek legérdekesebb részét.

A kötet nem tartalmaz rendkívüli remekket, de minden darabja érdekes dokumentum, az író egyéniségéről, életútjáról, érdeklődéséről vall. Művei születéséről, az írói élmény gyökereiről, az alkotás folyamatáról, a végleges forma kialakulásáról mindegyik elárul valamit. Fő értéke, hogy gazdagítja és árnyaltabbá teszi a Móricz fő művei alapján már kialakult képet.

Ilyenmódon elsősorban a „céhbeliek”, irodalomtörténészek, Móricz-kutatók, irodalommal foglalkozók érdeklődésére számíthat a kötet, de mindazok haszonnal és érdeklődéssel forgatják majd, akik Móricz Zsigmond írásából és a róla szóló irodalomból már ismerik, s tudják mihez kapcsolni az eddig ismeretlen írásokat. A tájékozódást nagyon megkönnyíti a jó jegyzetanyag is.

A kötetben közölt írások két nagy csoportra oszlanak. Az első rész három nagyobb terjedelmű színdarabot tartalmaz. Az első szenzációszámba megy: az elveszettként számontartott „Csibe” c. vígjáték, Móricz proletárélményének egyik szülötte. A hagyatékából több variáns is előkerült, amelyekből kevés híján a teljes vígjáték rekonstruálható volt. Tartalmilag a darab közeli rokonságot mutat több Csibe-novallával. Móricz Virág: „Apám regénye” c. könyvéből ismerjük létre jöttének körülményeit, és Móricz feljegyzéseinek azt a részét, melyben leírja, hogyan utasította vissza a Belvárosi Színház igazgatója mint előadhatatlannak ítélt darabot, s milyen jelentősége volt az író számára e művének.

A két másik színdarab nem eredeti Móriczmű ugyan, mégis joggal szerepel az író alkotásai között. Móricz maga is egyenértékű jelentőségűnek tartotta saját szépirodalmi munkásságával az avatag nyelvűk miatt nehezen olvasható régebbi, értékes írói alkotások átírását. Szigeti József: „A vén bakkancsos és fia a huszár” c. népszínművének átdolgozásával a „Sári bíró” egyik műfaji elődjét akarta felrisszítani. Ez a munka egyben kései éveiben gyakrabban előforduló „magyarról magyarra” fordításainak (Kemény Zsigmond, Tolnai Lajos) előfutára az 1910-es évek közepéről.

„Doktor, de nem tehet róla” című, 1935-ben készült Molière-fordítása nyelvi értékein

kívül ifjúkori érdeklődésének tartósságát bizonyítja: már 1903-ban „A fősvény”-t fordította, majd a teljes Molière-oeuvre magyarítását tervezte, s 1908-ban is foglalkoztatta a Molière-művek színrevitelének gondolata.

A kötet terjedelmesebb része Móricz kisebb írásait közli. Tartalmilag — az író széleskörű érdeklődésének megfelelően — igen gazdag, formailag rendkívül változatos az anyag. A szerkesztő éppen ezért megírásuk megállapítható időrendjében adja közzé az egyes darabokat. Találunk köztük teljesen kész, ismeretlen okból nem publikált novellát, rajtot, mint pl. a „Szegénygondozás”, „Vasárnap délután”, továbbá a Móricz Lili svájci nyaralásának élményeiből született öt kis írást; akad olyan is, amely az író életében német fordításban jelent meg a Pester Lloydban, de magyar eredetije csak most látott napvilágot („Karácsonykor jobban fáj”, „Az aranyos asszony”), és vannak olyanok, amelyek Móricz életében rádióelőadásban vagy vidéki felolvasásokon a nyilvánosság elé kerültek, de nyomtatásban nem jelentek meg. („Májusi eső”, „A koldus Napoleon”, „A ló és az ember”).

Tartalmuk és az író életében való jelentőségük szerint is fontosak Móricz előadásai, beszédei. A már említett szépirodalmi felolvasásain kívül közli a kötet a Móriczra oly nagy hatást tett felvidéki utak egyikén elhangzott előadását, egy a Magyar Írók Szalonjában tartott felolvasást, amellyel a Nyugat szerkesztőjeként az írókat és az olvasókat igyekezett közelebb vinni egymáshoz. A harmincas évek második felében sűrűn tartott rádióelőadásai közül is közül a kötet néhányat. Ezekben az országjárása során látott biztató vagy elkomorító élményeit, gazdasági és társadalmi változást kereső elképzeléseit tárta e minden más formánál szélesebb nyilvánosság elé. A rádiónak készített műsorösszeállításai a régebbi magyar irodalomról vallott nézeteinek érdekes dokumentumai, Schöpflinnel, Kodolányival, Káplár Miklóssal kapcsolatos beszédei a kortársművészekkel való viszonyának bizonyítékai.

Különösen érdekesek végül a kötetnek azok a darabjai, amelyeket hírből, Móricz irodalmi terveiből ismertünk már, és melyek egy-egy véglegesen más formában megírt munkájához kapcsolódnak. Ilyenek a töredékben maradt „Mater dolorosa” és a „Kertem regénye”, a Csibe-élményből táplálkozó „Rodostó utca 77” és „A konyha”, az Erdély trilógia negyedik kötetéhez készült „Békés Gáspár” c. vázlat, a Bethlen Gáborral foglalkozó „Az építő fejedelem” s a „Vázlatok az Életem regényéhez”. Ezek annál jelentősebbek, mert egy-egy téma kidolgozása több formában Móricz tudatos írói módszeréhez tartozott, s így a nagy író alkotóműhelyébe engednek közvetlen bepillantást.

A kötet előszava a most publikált anyagot a kiadatlan írások mintegy harmadának mondja. Ha a hagyatéknak ez talán a leg-érdekesebb része is, mégis figyelmeztetés könyvkiadásunknak, hogy csaknem húsz évvel legnagyobb kritikai realista regényírónk halála után mihamarabb sort kell keríteni teljes életművének közzétételére.

F. Csanak Dóra

Füzetek a Tanácsköztársaság színházpolitikájáról. Mályuszné Császár Edit: A Magyar Tanácsköztársaság szintügyi iratai az országos levéltárban (Adattár). Bp. 1959. Színháztudományi és Filmtudományi Intézet. Országos Színház-történeti Múzeum. Színház-történeti Füzetek 25. sz. — Staud Géza: A Tanácsköztársaság színházi műsora (Adattár). Bp. 1959. Szính. tört. füz. 26. sz. — Ardó Mária: A Tanácsköztársaság színházi élete a sajtó tükrében (Adattár). Bp. 1959. Szính. tört. füz. 27. sz.

A Színház-tudományi Intézet e három bibliográfia megjelentetésével lerakta a Magyar Tanácsköztársaság színházpolitikai tevékenységének történeti feldolgozására irányuló munka alapját, és jelentős mértékben hozzájárult az egész magyar irodalomtörténet e fontos és a múltban elhanyagolt területének felkutatásához. Adataikat nemcsak a színház-, hanem az irodalomtörténetek is haszonnal használhatják fel. Így pl. M. Császár Edit bibliográfiai összeállításában többek közt Balázs Béláról, Kassák Lajosról és Tóth Árpádról találhatók adatok.

Ardó Mária bibliográfiája előszavában arról panaszkodik, hogy nem tudta felhasználni a vidéki szocialista sajtó anyagát. Ennek ellenére dicséretes módon feldolgozta a korabeli szegedi színházi újság közleményeit is. Ha viszont érintkezésbe lépett volna a szegedi, pécsi és debreceni egyetem tudományos kutatóival, és bibliográfiájának összeállításába őket is bevonta volna, ezt a hiányt ki lehetett volna küszöbölni.

Kár, hogy Staud Géza a Tanácsköztársaság színházi műsorának összeállításával együtt, hacsak néhány oldalnyi terjedelemben is, nem kísérlete meg legalább főbb vonalaiban megrajzolni az összegyűjtött adatok alapján a Tanácsköztársaság színházi műsorpolitikájának irányelveit, azt, hogy milyen változást hozott a színházak műsorában a Tanácsköztársaság a forradalom előtti műsorpolitikával szemben.

Kálmán László